

← איור: Peter Vorel

המאורעות הדרמטיים של המאה ה־20 הותירו בחייו וביצירתו של אלבר קאמי רושם עמוק, והוא, במעשיו ובכתביו, הותיר במאה הזאת חותם ייחודי שהשתנה במקביל לתנועת ההיסטוריה ולפיתוליה. לרגל ציון יום השנה למותו בחודש ינואר, יצא דיויד סטברו למסע משלו בעקבות קאמי

כתב: דיויד סטברו

היום מתה אמא. ואולי אתמול, אני לא יודע".
הייתי עדיין בתיכון כשפתחתי בפעם הרא־
שונה ספר של אלבר קאמי, והפתיחה הזאת
של "הזר" תפסה אותי מיד. היה בספר הזה
בדיוק מה שחיפשתי אז. הוא היה אמיתי וכן עד כאב.
הגיבור שלו, מרסו, לא היה שותף לזיופים ולאשליות
של התרבות האנושית, והוא העביר בלשון תמציתית
ובגוף ראשון מסר חד וברור. בעולם של מרסו לא היה
אלוהים ולא היו ערכים אוניברסליים, לא היתה אמת
מעבר לזאת הנקלטת בחושים ולא ודאות מלבד זו של
המוות. חייו האבסורדיים היו שגרה שברירת וחסרת
משמעות.

אני לא יודע מה מעניין בדרך כלל תלמידי תיכון,
אבל נדמה לי שלאנשים צעירים יש נטייה לחפש משי-
מעות ותוכן לחייהם, והם יורים לכל הכיוונים: אמנות,
ספורט, בידור או מעורבות חברתית. אותי, בנוסף לעי-
ניינים ההורמונליים הרגילים, עניינו שאלות של מוסר
ופוליטיקה. "הזר" והספר השני של קאמי שנפל לידי,
"המיתוס של סזיפוס", היו מקום שבו מצאתי תשובות
טובות. למדתי מהם שבאמצעות תודעה מפוכחת ורי-
אליסטית אפשר למצוא בחיים משמעות, אולי אפילו
אושר. קאמי טוען שם שהאדם יכול לאמץ את הקיום
האבסורדי, לעמת את שאיפתו למשמעות עם חוסר
המשמעות של הקיום, ולהגיע לפיוס עם המציאות. בכל
אופן, כתלמיד תיכון זה נשמע לי טוב. לימים שיניתי
קצת את דעתי, ונראה שכך עשה גם קאמי, אך עמדת
הפתיחה הזאת היתה נקודת המוצא למסעו הרעיוני של
קאמי ולמסע שהחלטתי אני לערוך בעקבותיו, כמעט
עשרים שנה אחרי שקראתי לראשונה את "הזר".

↑ "העצים שחורים והשמים אפורים", אמר קאמי על פריז.
כאן הוא השלים את ספרו "הזר" צילום: Alamy/Asap

ההומניסט

קפה דה פלור, פריז. כאן נהג קאמי לשבת עם ידידו ז'אן-פול סארטר. חילוקי דעות אידיאולוגיים הפכו את סארטר לאויבו המר צילום: Alamy/Asap

ובסמטאות הצרות שביניהן, מצאתי את פריז שלו. בשדרות סן ז'רמן 143 איתרתי את מלון מדיסון, שבו התגורר קאמי ב־1940 במשך כמה חודשים, שבמ־הלכם עבד בעיתון פארי־סואר והשלים את "הזר". הוא לא אהב במיוחד את העיר. "העצים שחורים והשמים אפורים", כתב ביומנו ותיאר את האווירה כמלנכוליות אלגנטית. נראה שלא היה פשוט לחיות כזר בעיר הגדולה, כי כתייר, כמעט שבעים שנה אחר כך, לא מצאתי במדיסון מלנכוליות, אלא רק בניין יפה, עטור מרפסות עדינות ופרחים אדומים במרכזו של רחוב מלא חיים.

לא הרחק מן המלון, ברחוב סבסטיאן בוטין, עדיין ממוקם ופועל בניין ההוצאה לאור "גלימאר", שבה פרסם קאמי את יצירותיו ובה עבד כלקטור במשך שנים רבות. קאמי גם יצר קשרי חברות עם בני משפחת גלימאר, בעלי ההוצאה, בהם מישל, אחיינו של המייסד גסטון גלימאר, שהיה לחבר קרוב.

בין המלון לבית ההוצאה לאור, בשדרות סן ז'רמן 172, נמצא קפה דה פלור (Café de Flore), שהיה בשנות הארבעים מקום מפגש מרכזי לאמנים ולאינטלקטואלים פריזאים. היום מבקרים בו בעיקר תיירים, אך הוא נראה בדיוק כמו בימים שבהם אנשים כמו פבלו פיקאסו וסימון דה בובואר נהגו לשבת בו. בחוץ עומדים שולחנות עגולים ויושביהם פונים לרחוב. בפנים מלצרים לבושים בשחור־לבן אלגנטי מתרוצצים בין השולחנות. אדום וחום הם הצבעים הבולטים, ולצד הבר הם מעניקים למקום ארשת רצינית ומכובדת.

קאמי נהג להיפגש כאן עם ידידו הקרוב, ולימים אויבו המה, ז'אן-פול סארטר. היו אלה ימי הכיבוש הגרמני בראשיתו, קאמי חזר לפריז לאחר שעזב אותה לזמן מה, ומצא בה אווירת מצור של פטרולים צבאיים, הפסקות חשמל והקצבות מזון, אבל גם חיי יצירה שני משכו למרות נוכחותם של הנאצים. מחזות הועלו, בתי קולנוע פעלו וספרים הוסיפו לצאת לאור.

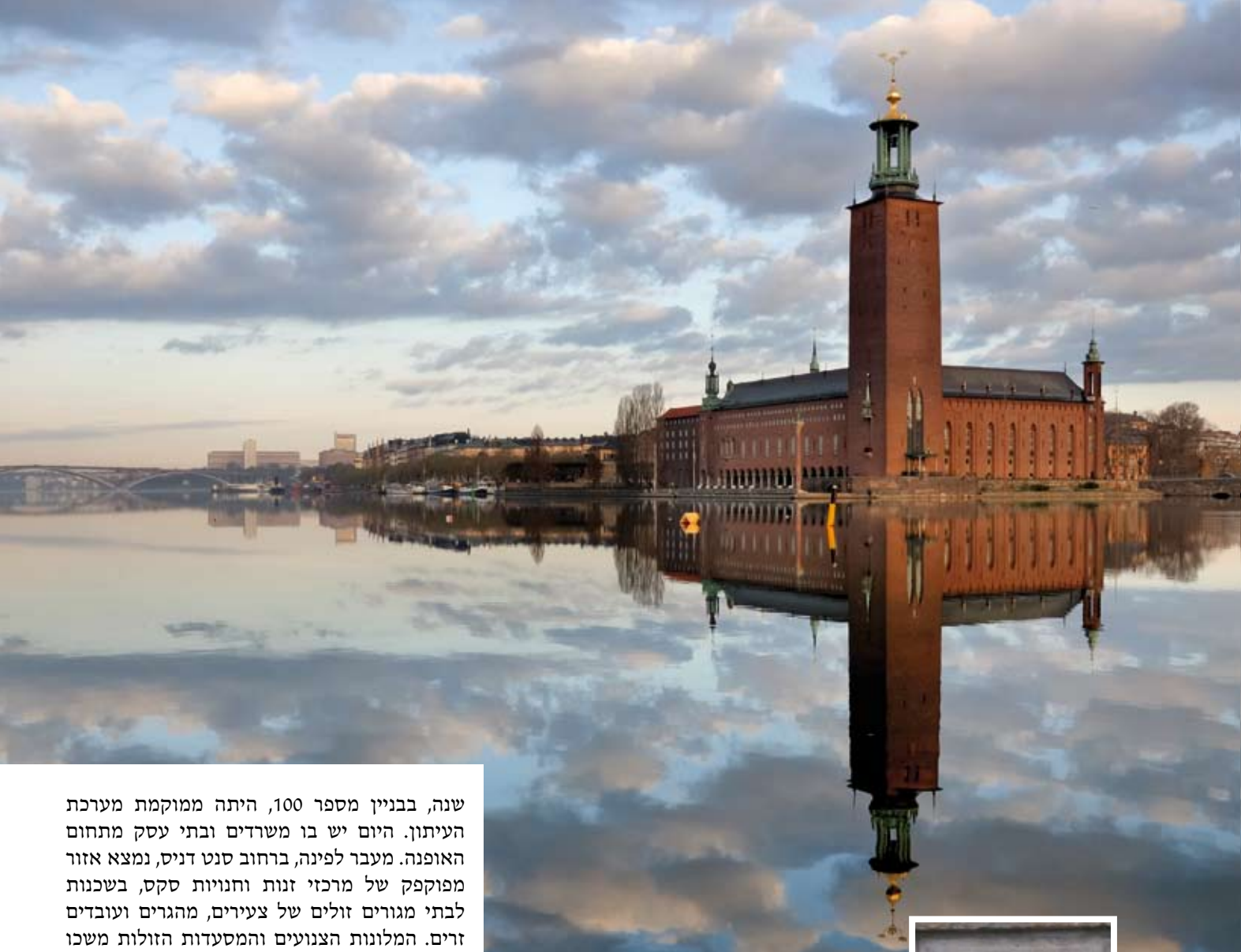
בניגוד לסופרים רבים, קאמי היה שקוע עמוק במאורעות תקופתו ובחיי זולתו. המאורעות הד־רמטיים של המאה ה־20 הותירו בחייו וביצירתו רושם עמוק, והוא, במעשיו ובכתביו, הותיר במאה הטראגית הזאת ובמבקריה חותם ייחודי. כך הפכו חייו למסע מקביל לתנועת ההיסטוריה ולפיתוליה, ובתוך כך השתנו רעיונותיו והתפתחו. נדמה היה לי שמסע בעקבות חייו יוכל לתרום משהו, כיוונים חדשים או תובנות, למסע חיי שלי.

הרובע הלטיני: זר בעיר הגדולה

אלבר קאמי נולד בנובמבר 1913 במונדובי (Mondovi, היום דראן, Dréan), שבאלג'יריה, למ־שפחה ממוצא אירופי. כשהיה בן שנה נהרג אביו במלחמת העולם הראשונה. אז עבר עם אמו ואחיו לבית סבתו בשכונה ענייה של אלג'יר הבירה.

למרות מצבה הכלכלי הקשה של המשפחה, הצליח קאמי לרכוש השכלה בעזרת מורים שטי־פחו אותו. מילד חובב כדורגל ששיחק עם חבריו על חוף הים תחת השמש של צפון אפריקה בשנות השלושים של המאה שעברה הוא היה ליוצר, אינטלקטואל ואדם פוליטי. הוא הקים תיאטרון, הצטרף למפלגה הקומוניסטית וסולק ממנה, כתב בעיתונים, פרסם מסות וסיפורים קצרים וטייל באירופה. אגב התמודדות עם מחלת השחפת שה־תגלתה אצלו, הוא הספיק גם להתחתן ולהתגרש. במרס 1940 עבר קאמי לפריז. מסעי בעקבותיו מתחיל כאן, בגדה השמאלית של נהר סן (Seine) בעיר האורות.

הרובע הלטיני (Quartier latin) הוא האזור האינטלקטואלי של פריז. הוא עמוס במוסדות לה־שכלה גבוהה, בחנויות ספרים, באתרים היסטוריים ובמוזיאונים. קאמי חי שנים רבות בין בתי הקפה, הגנים הציבוריים והביסטרואים של שדרות סן מישל, סן ז'רמן ורספייל, וכאן, בשדרות הרחבות

שנה, בבניין מספר 100, היתה ממוקמת מערכת העיתון. היום יש בו משרדים ובתי עסק מתחום האופנה. מעבר לפינה, ברחוב סנט דניס, נמצא אזור מפקפק של מרכזי זנות וחנויות סקס, בשכונות לבתי מגורים זולים של צעירים, מהגרים ועובדים זרים. המלונות הצנועים והמסעדות הזולות משכו גם אותי לקבוע את משכני באזור. יצאתי לחפש את קו המחשבה שהוביל את קאמי מחיי הבוהמה בגדה השמאלית של הסן לפעילות מחתרתית כאן, ברובע ה־2 של פריז.

עם התפשטות הנאציזם באירופה הבין קאמי שלרעיונותיו הקדם־מלחמתיים יש משמעויות קשות. אם אכן אין אלוהים ואין ערכים אוניברסליים, מה ימנע רצח, טרור ושנאה? הוא כותב לחבר גרמני דמיוני ביולי 1944, "אתם שיערתם כי בהיעדר מוסר אנושי או אלוהי, הערכים היחידים הם אלה השולטים בעולם בעלי החיים, דהיינו האלימות והעורמה. מכאן הסקתם שהאדם הוא אין ואפס ושניתן להמית את נשמתו". קאמי עובר מהפך: "אני, לעומתכם, בחרתי בצדק", הוא כותב. "עדיין סבור אני שלעולם הזה אין משמעות עליונה. אבל ברי לי כי לדבר מה בעולם הזה יש משמעות, וזה האדם, משום שהוא היצור היחיד התובע שתהיה לו משמעות" ("מכתבים לידיד גרמני", תרגום עדינה קפלן, הוצאת כרמל, 1977). בביקור במטה ההיסטורי של "קומבה" נזכרתי עד כמה נעשה קאמי רלוונטי בשבילי כשהתחלתי

הרובע ה־2: מתחת לאף של הגסטפו

בקיץ 1943 עשה קאמי מעשה. כמו כל אדם שחי בתקופה של ליקוי מאורות אנושי, הוא נדרש לבחור אם ישתף פעולה עם הרוע, יתעלם ממנו או יילחם בו. קאמי מתאר את פריז של התקופה ההיא כ"עיר שנשלל ממנה הכל, ללא אור וללא אש, מורעבת, אבל למרות זאת קומתה לא שחה". לא בקלות התקבלה ההחלטה, כנראה בשל ההתרחשויות הרבות בחייו של קאמי: הוא נישא בשנית (לפרנסין פור, אשתו עד ליום מותו), ספריו הראשונים ראו אור, הוא ביקר באלג'יריה ועבר טיפולים לשחפת. אבל החשיפה למעשי הנאצים ולפועלה של ההתנגדות הצרפתית, הרזיסטאנס, הכריעה את הכף, ובן שלוש שנים הצטרף קאמי למחתרת.

בצל צלבי קרס שהונפו אז בפריז היה קאמי לעורך עיתון המחתרת "קומבה" (Combat), ממש מתחת לאפו של הגסטפו (בתקופה זו הוא חי בדירה באזור מלון לה לוטטיה, בשדרות רספייל, ששימש בזמנו מפקדה חשובה של הנאצים בפריז). ברחוב ראומויר (Réaumur) המשובץ בתים בני יותר ממאה

↑ האנדרטה לזכרו של קאמי בעיירה וילבלווי, שבה נהרג צילום: דייוויד סטבר

↑↑ בניין עיריית סטוקהולם, שוודיה, שבו מתקיים טקס חלוקת פרס נובל. קאמי היה זוכה מפתיע וצעיר יחסית צילום: יוהן מולרברג

↑ סנטרל פארק וסט, ניו יורק. באזור זה התגורר קאמי בתקופה שבה נחשב לכוכב עולה צילום: Alamy/Asap

קאמי התגורר במלון ברחוב 17 ואחר כך בדירה בסנטרל פארק וסט, עסק בעיקר בהרצאות ובמפגשים ספרותיים, עשה קניות, עלה קצת במשקל וטייל בעיר. הוא ביקר בצ'יינה טאון ובהארלם, ראה את איטליה הקטנה, התרשם מגן החיות שבפארק והרחיק עד קוני איילנד ולהרים שמצפון לעיר. במיוחד אהב את לילות השתייה בשכונת הבאורי (Bowery) ואת השיחות עם חברים חדשים שהכיר שם. "לעתים אדם זקוק לגלות", סיכם.

בזמן הביקור בניו יורק החזיק קאמי במטענו את כתב היד של ספרו הבא, "הדָּבָר", שיפורסם ב־1947. הפעם גיבוריו של קאמי אינם פסיביים, והם נאבקים במגפה שהשתלטה על העיר אוראן, הקוטלת את תושביה. המחלה מסמלת את הטוטליטריות ואת האי צדק, שלא חלפו מהעולם אף שמלחמת העולם השנייה כבר באה אל סופה. "אין לי נטייה לא להרוג איזם ולא לקדושה", אומר ד"ר רייה, מגיבורי הספר. "מה שמעניין אותי הוא להיות אדם" ("הדָּבָר", תר"גום יונתן רטוש, עם עובד, 1967). דווקא בניו יורק, הכרך הענקי והמנוכר, הרהרתי, בעקבות קאמי, על מה שקושר בין בני האדם, על מחויבותם הבסיסית לחברה. קאמי הבין שחוסר האמונה והאבסורד הם מבוי סתום ומובילים לחברה של רצח ואימה. הוא הבין, ואני בעקבותיו, שיש גם דרך אחרת. קאמי קרא לזה מרד. בשבילי, המרד לא היה קרבות מחתרת או הפגנות בסורבון, אלא פעילות חינוכית ומעורבות חברתית. קאמי תמיד היה מקור השראה לפעילות זו, כל עוד היא נמשכה.

להדריך מסעות של בני נוער בפולין. אז חיפשתי מקור ספרותי שיש בו, מלבד תיאורי הזוועה, גם קריאה למאבק ואמירה הומניסטית ברורה. את אלה מצאתי אצל קאמי, שהבין בזמן המלחמה כי מי שאינו מתנגד – הוא שותף לרוע. האמת הזאת מלווה אותי מאז, לפעמים כמקור כוח, לפעמים כביקורת עצמית. תנועת "קומבה" עסקה בפעולות ריגול, במעשי חבלה ובאספקת מזון, וקאמי, שאחז בעט ולא בנשק, תרם בעיתון את החוסן הרוחני. אף שהקשיים היו רחוקים מאלה של הלוחמים בגטאות וביערות אירופה, פעילי עיתונות המחתרת חיו בסכנה מתמדת. רבים נתפסו, התאבדו או נשלחו למחנות ריכוז. ב־1945 נגמרה המלחמה, ובעבור אלה ששרדו החל עידן חדש.

ניו יורק: לעתים אדם זקוק לגלות

חמש השנים שאחרי המלחמה היו עמוסות. תאומים נולדו לו ולפרנסיס, הוא כתב פרוזה ועסק בכתיבה עיתונאית, ביקר באלג'יריה וניהל רומן עם שחקנית ממוצא ספרדי, מריה קז'ס, רומן אחד מרבים. אלה השנים שבהן קאמי הפך לסופר־סטאר. הוא היה מעין מורה דרך אופנתי, נראה כמו המפרי בוגרט ונהנה ממעמדי החיים. כנראה היה משהו בדמותו של לוחם המחתרת, המהגר האלג'יראי וההר"גה המקורי שהיה לו פוטנציאל למשוך לא רק קהל צרפתי אלא קוראים בעולם כולו. ב־1946, כש"הזר" עמד לצאת לאור באנגלית, מסעו של קאמי עבר את האוקיינוס והגיע לניו יורק.

סטוקהולם: מכבוד לנידוי

שוודיה קפואה בתחילת דצמבר. בימים הכי קצרים בשנה היא עוטה לעתים כיסוי לבן חגיגי ולעתים היא אפורה וקודרת. בסטוקהולם (Stockholm) דצמבר מקבל ממד חגיגי נוסף, מכיוון שבתקופה זו, קצת לפני חג המולד וחגיגות השנה החדשה, מוענקים בה פרסי הנובל. ב־1957 בא לכאן אלבר קאמי כדי לקבל את הפרס. האולם שבו התקיים הנשף החגיגי לאחר חלוקת הפרסים לא השתנה בהרבה. הוא נמצא בבניין העירייה, על גדות אגם מלארן (Mälaren). זהו בניין מלבני בצבע

חום, בצדו מגדל גבוה מעוטר בשלושה כתרי זהב ובירכזתיו גן פסלים על שפת המים. כשאני מבקר במקום אני חושב על קאמי, זוכה מפתיע וצעיר יחסית, עומד על דוכן הנאומים מעט נבוך ומדבר על משימת דורו: "עלינו למנוע מהעולם להשמיד את עצמו. אנו יורשי היסטוריה מושחתת של מהפכות נפל, של טכנולוגיה שיצאה משליטה, אלים מתים, אידיאולוגיות שחורקות ואינטליגנציה שהפכה למשרתת של שנאה ודיכוי [...] הדור שלנו חייב, במרוץ מטורף נגד השעון, לכונן שלום ללא שעבוד בין האומות, לייסד עבודה חדשה ותרבות מחודשת, לכונן מחדש את ארון הברית".

ובזה עסק קאמי כל הזמן: הוא פעל נגד משטרו של פרנקו בספרד, נגד אימי המלחמה הקרה ונגד עונש מוות. הוא הפגין, כתב מכתבים, חתם על עצומות והתבטא במגוון רחב של נושאים, אבל הנושא הרגיש ביותר היה תמיד אלג'יריה. זו השיר

גה אותו גם בשוודיה הרחוקה. אלג'יריה היתה אז עדיין קולוניה צרפתית, וכשהחלו תביעות לעצמאות, קאמי תמך, בניגוד לעמדת השמאל, בפיתרון של אוטונומיה או פדרציה ולא במדינה עצמאית. בזמן שארגון אף.אל.אן ביצע פיגור עים באוכלוסייה אזרחית והצרפתים הגיבו בדיכוי צבאי, קאמי קרא להפסקת אש ולשחרור לאומנים ליברלים שהיו צפויים לעונש מוות. בינתיים, בסטוקהולם, סטודנט מקומי ממוצא אלג'ירי תקף את קאמי בזמן הרצאה באוניברסיטה. "לא עשית דבר למען אלג'יריה!" הוא זעק, וקאמי המרוגז השיב שהוא תומך בפיתרון צודק של שתי אוכלוסיות החיות בשלום ובשוויון. "תמיד גינתי את הטרור שפועל בצורה עיוורת ואשר יכול להלום באמי או במשפחתי", הוא השיב. "אני מאמין בצדק, אך לפני הצדק אגן על אמי". העימות דעך מהר, אבל הוא היה רק קצה הקרחון.

בסטוקהולם, כמו בבירות אירופיות רבות, קיים גם היום סוג השמאל שקאמי נתקל בו בשנות החמישים. אלה תומכים בחמאס, מחרימים את ישראל וטוענים שבוש גרוע מהיטלר. הם מארגנים

הפגנות עטורות כאפיות ותמונות של טרוצקי, מתנגדים לקדמה ולפשרה ותומכים בפונדמנטליסטים דתיים ובארגוני טרור. בשלב זה של חייו קאמי איבד את סטטוס כוכב הרוק שלו בגלל העימות עם האורתודוקסיה השמאלית של אירופה. ב־1951 יצא לאור "האדם המורד" שסיבך אותו עם השמאל הצרפתי בשל התנגדותו למפלגה הקומוניסטית ולטרור הסטליניסטי. קאמי, שהעדיף אמירה הומניסטית טהורה, הותקף כפשרן ובוגד. בעקבות התקפות אלה באו שנים קשות של דיכאון, מחלות ובעיות משפחתיות. קשה מכל היה העימות עם שותפו

↑ לורמרין, עיירה בפרובנס, דרום צרפת. קאמי עבר לכאן לאחר שמאס במאבקים מול האורתודוקסיה של השמאל באירופה צילום: Alamy/Asap

בעבר, ז'אן-פול סארטר, שנידה והחרים אותו. המרד המתואר ב"האדם המורד" הוא מרד חברתי באבסורד של הבריאה כולה, ובו האדם מסרב לתנאי קיומו, מוותר על הצדק האלוהי שהכזיב ועושה את העבודה בעצמו. בניגוד לפוליטיקה, המקדשת את כל האמצעים, המרד הוא היענות למצוקת הזולת מתוך אהבת האדם כיצור בשר ודם, לא כהפשטה פילוסופית. המרד, בניגוד למהפכה הפוליטית, מציב גבולות לפעולתו ואינו מסתיים בטרור וברצח. דברים אלה היו מאוד לא אופנתיים בסטוקהולם ובפריז של שנות החמישים. פרס הנובל עורר גם הוא התקפות שהוקיעו את קאמי כמתמסד וריאקציונר. בשלב מסוים נמאס לקאמי מהמאבקים. בספטמבר 1958 הוא נכנס למכוניתו ונסע דרומה. הוא עבר בין כפרים קטנים, כרמים ושדות בדרך לפרובנס וליים התיכון, שמאז ילדותו באלג'יריה חופיו היו המפלט האמיתי שלו.

לורמרין: אושר פשוט

לורמרין (Lourmarin) היא עיירה קטנה בדרום צרפת. זה מאות שנים היא יושבת בצל הרים, מוק-

המשך בעמוד 102

"עדיין סבור אני שלעולם הזה אין משמעות עליונה. אבל ברי לי כי לדבר מה בעולם הזה יש משמעות, וזה האדם, משום שהוא היצור היחיד התובע שתהיה לו משמעות"

וילבלווין: סוף המסע

בצהרי יומה השני של הנסיעה סטתה המכונית הנהוגה בידי מישל גלימאר מהכביש הישן בין סנס לפריז והתנגשה בעץ. מישל נפצע אנושות, שתי הנשים במושב האחורי לא נפגעו. אלבר קאמי נהרג במקום. גופתו הובאה כעבור זמן קצר לכפר הסמוך וילבלווין (Villeblevin). בן 46 היה במוותו. כך הסתיים מסעו של האדם שנהג לומר כי אין דבר שערורייתי יותר ממותו של ילד ואין דבר אבסורדי יותר ממוות בתאונת דרכים. מישל גלימאר נפטר כעבור ימים אחדים, סארטר פרסם הספד אמביוזי לנטי על קאמי בעיתונות הפריזאית, ו"אדם הראשון", שדפיו חולצו מהבוס בזירת התאונה, המתין בסבלנות עד 1994, ורק אז ראה אור.

כשהגעתי לוילבלווין מצאתי עיר קטנה ואפורה. גופתו של קאמי פונתה אל בניין העירייה, שמולו, על אי תנועה מוזר, מצאתי אנדרטה שעל ליה מוטבע קלסתרוננו של קאמי ומתחתיו ציטוט מ"המיתוס של סזיפוס": "עצם המאבק על הפסגות די בו כדי למלא לבו של אדם".

קאמי לא נקבר ליד גדולי האומה, בפריז, אלא בלורמרין, מקום מפלטו, ואת מסעי בעקבותיו סיימתי שם. הלכתי במורד הרחוב שהיום נקרא על שמו של קאמי, בין הבתים הנמוכים הצבעוניים, עד לבית האבן שבו הוא התגורר, בין עצי זית ותאנה. מסע ההלוויה של קאמי החל כאן, ואת הצעידה לבית העלמין עשיתי כשבלבי תיאור בית העלמין מין ב"אדם הראשון". קאמי כותב על בני האדם המנסים ללמוד לחיות בלי שורשים ובלי אמונה, שעומדים להיבלע סופית באלמוניותם והעקבות היחידים שהשאירו על פני האדמה, לוחות האבן הלא קריאים בבתי הקברות, עומדים להימחק. "הכל יחד חייבים ללמוד להיוולד למען האחרים", הוא מסכם, "למען הערב-רב הענקי של הכובשים המסולקים כעת, שקדמו להם בארץ הזאת ועכשיו עליהם להכיר באחוות המוצא והגורל הקושרת אותם עמם" ("אדם הראשון", תרגום אילנה המרמן, עם עובד, 1995).

שלט קטן על הכביש הראשי הפנה אותי אל שביל צדדי מוצל שבסופו שער ברזל. פתחתי את השער ולעיני נגלה בית עלמין קטן, ריק מאדם. את קברו של קאמי מצאתי מיד. הצמחים כמעט מכסים את האבן המלבנית. אין פסלים, אין ציטוטים, רק שם ותאריך. התעכבתי ליד הקבר וכמו גיבורו של אדם הראשון, כשהגיעה השעה ללכת, היססתי. רציתי להשאיר משהו לפני שאעזוב את הקבר הנטוש. נזכרתי בשיר ישן של לאה גולדברג ורשמתי כמה מילים ממנו על פתק. "ופשוטים הדברים וחיים, ומותר בם לנגוע, ומותר, ומותר לאהוב". הנחתי את הפתק תחת אבן קטנה, סמוך לקבר, יצאתי החוצה וסגרתי את השער מאחורי. ©

פת בשדות ובצמחיית פרא. יש בה כיכר נעימה עם כמה בתי קפה בצל העצים, כנסייה, בית עירייה ומבצר עתיק. קאמי רכש כאן בית ישן כמקום מפלט מהכרך הפריזאי הגדול והעיון. כשהגעתי בעקבותיו ללורמרין הבנתי מדוע הוא בחר בה. היא יפהפייה, בתי האבן שלה מכוסים בצמחייה, הרחובות המעקלים מלאים בקשתות, בחלונות מעוטרים ירוק ובשלווה יומיומית.

לא פשוט להפוך מקונסנזוס לשוליים, וקאמי, שהיה גולה בנשמתו וזר ברוחו, לא ויתר על ייעודו ועל יצירתו. בחירתו כמו הסבירה לי שהשינוי בתפאורה לא חייב לגרום שינוי בתוכן. להפך, קאמי כבר תכנן מחזור יצירה חדש. לאחר שלילת האבסורד ולאחר המרד, חדר ליצירתו נושא חדש – האהבה. קצת לפני שזכה בנובל, פרסם קאמי את "הנפילה". נפילתו של קלמנס, גיבור הספר, היא נפילתו של העד השותק לנוכח הרוע, זה שנשמתו נהרסת לנוכח התבוננותו האדישה במצוקה. כעת ניגש קאמי לכתוב את המוצא לטרגדיה. לא תזה פילוסופית אלא רומן אוטוביוגרפי על רקע הים התיכון, שבו הוא מחפש אושר פשוט בחיים האמיתיים והחד-פעמיים, מתוך היחסים עם הזולת ועם העולם. גם על פי קאמי האהבה היא הפתרון, לא מתוך ויתור על אקטיביזם אלא מתוך שימת דגש על האמפתיה, על הפעולה הצנועה, האחראית והאמיצה כדרך חיים. והאויבים הם רבים – האש-ליות המטפיזיות, הקונפורמיזם, שיעוונות הגדלות והאלימות. האדם, כיצירה חד-פעמית ומופלאה, הוא המרכז, ושמירה על צלם האנוש היא המדד לפעולתו. לימים ייקרא הספר "אדם הראשון".

גלותו הכפרית של קאמי לא היתה שלמה. הוא הוסיף לקיים קשרים עם העיר הגדולה, עם חבריו ועם נשותיו, וחזר לעבודה בתיאטרון. מתוך הגלות, שהצליחה להוציא ממנו את הפסימיות ואת הציניות של "הנפילה", נראו שנות השישים המתקרבות כתחילתה של תקופת יצירה והתחדשות. ביום השלישי של העשור החדש יצא קאמי עם ידידו והמוציא לאור שלו, מישל גלימאר, מלורמרין לפריז. זו היתה אמורה להיות נסיעה ארוכה, מלווה בשיחה נעימה ובארוחות טובות. ברכב היו גם בני משפחתו של מישל, אשתו ז'נין ובתם אן. קאמי נשא איתו את כתב היד הלא מושלם של "אדם הראשון" וגם כרטיס רכבת לפריז, שבו, ברגע האחרון, החליט שלא להשתמש.

דיויד סטברו
– עיתונאי
ישראלי המתגורר
בסטוקהולם